Original Research

Read Online

Nicholai Studies, Vol. II, No. 3 (2022): 11–42.
DOI: https://doi.org/10.46825/nicholaistudies/ns.2022.2.3.11-42
UDC: 271.222(497.11)-722.52-36 Николај Велимировић, свети(437.3)"1912/2018"
271.222(497.11)-722.52-36 Николај Велимировић, свети(437.6)"1912/2018"
Received: December 9th, 2021. Accepted: December 10th, 2021.

How Czechs and Slovaks got to know the Personality of Nicholai Velimirovich (St. Nicholai of Serbia)

Marcel Černý
Institute of Slavonic Studies of the Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague
cernymar@slu.cas.cz
ORCID https://orcid.org/0000-0003-0916-1989

Abstract: The present article brings a brief overview of the main moments in learning about the life and work of St. Nicholai of Serbia, Bishop of Ohrid and Žiča (legal name dr. Nikola Velimirović) in Czechian and Slovakian context. This paper is conceived as an introduction to the attached *Selected Bibliography of Nicholai Velimirovich (St. Nicholai of Serbia) in Czech and Slovak languages (1912–2018)* (cf. below, pp. 311–318), based on the manuscript database of the Slavic Institute of the Academy of Sciences of the Czech Republic in Prague and the author's reception. It is not an exhaustive elaboration of a rather extensive issue, but preferably the first outline monitoring the Czech and Slovak interest in the multilateral activities of a prominent Serbian Orthodox thinker, writer, dignitary, and saint.

Czech journalism and science have paid attention to Velimirovich since the second decade of the 20th century (Milan Marjanović, Aleksandar Arnautović, Josef Karásek, Eugen Stoklas, Josef Fiala, Tomáš Garrigue Masaryk, Otakar Vočadlo, Dragutin Prohaska, Ludvík Kuba, Otakar Kolman, Marek Malík; series minor anonymous notes). Velimirovich's works were translated to a lesser extent in the Czech Republic (František Sedláček, Václav Ešner, Jovan Kršić, Marek Malík, Anastasia Dürrová). In recent years, a short monograph on Nicholai Velimirovich

[*Nikolaj Velimirovič*, *Nový Zlatoústy (1880–1956)* (2003)] by Ján Zozuľak has been published in Slovakia, and a Slovak translation of his monumental *Prologue of Ohrid* (2015, 2018; translated by Peter Soroka) was published twice in a row. His lecture *St. Jan Hus* (1920, 2003) was published twice in Czech translation. The identity of the translator "Dr. M. Č." has been unclear for a long time; the author of this article believes that the translator was Czech Orthodox activist JUDr. Miloš Červinka (1863–1936), associated with the controversial, later deposed Archishop Savvatij (Savvatij [Antonín Jindřich] Vrabec, 1880–1959), who was replaced by Bishop Gorazd (Pavlík, 1879–1942).

Key words: Nicolai Velimirovich (St. Nicolai of Serbia), Orthodoxy in Czechoslovakia, bibliography, Czech-Serbian relations, Slovak-Serbian relations, Slavic studies, translations, religious and spiritual literature, Jan Hus, Petar Petrović Njegoš, Miloš Červinka.

Jak Češi a Slováci poznávali osobnost Nikoly Velimiroviće (sv. Nikolaje Srbského)[1]

Marcel Černý
Slovanský ústav Akademie věd České republiky,
Praha
✉ cernymar@slu.cas.cz
ORCID https://orcid.org/0000-0003-0916-1989

Resumé: Stručný přehled hlavních momentů v poznávání života a díla sv. Nikolaje Srbského, vladyky ochridského a žičského, občanským jménem dr. Nikoly Velimiroviće, je koncipován jako úvod k připojené *Výběrové bibliografie Nikoly Velimiroviće (sv. Nikolaje Srbského) v češtině a slovenštině (1912–2018)* (srov. níže, s. 311–318), vypracované na základě rukopisné databáze slavik Slovanského ústavu Akademie věd České republiky v Praze i vlastní excepce autora. V žádném případě není vyčerpávajícím zpra-

[1] Za cenné rady a doplňky ke článku srdečně děkuji srbskému teologovi Srećku Petrovićovi.

cováním dost rozsáhlé problematiky, ale spíše prvním nástinem monitorujícím český a slovenský zájem o mnohostrannou činnost význačného srbského pravoslavného myslitele, spisovatele, hodnostáře a světce.

Od 10. let 20. století Velimirovićovi věnovala pozornost česká publicistika i věda (Milan Marjanović, Aleksandar Arnautović, Josef Karásek, Eugen Stoklas, Josef Fiala; Tomáš Garrigue Masaryk, Otakar Vočadlo, Dragutin Prohaska, Ludvík Kuba, Otakar Kolman, Marek Malík; řada drobných anonymních noticek), překládán byl v Čechách méně (František Sedláček, Václav Ešner, Jovan Kršić, Marek Malík, Anastasia Dürrová); na Slovensku v posledních letech vznikla stručná monografie o něm *Nikolaj Velimirovič*, *Nový Zlatoústy (1880–1956)* (2003) od Jána Zozuľaka a krátce po sobě dvakrát vyšel slovenský překlad jeho monumentálního *Ochridského prologu* (2015, 2018; překladatel Peter Soroka). Dvakrát vyšla v českém překladu jeho přednáška *Svatý Jan Hus* (1920, 2003). Identita jejího překladatele „Dr. M. Č." byla dlouho nejasná, autor tohoto příspěvku se domnívá, že za iniciálami se skrývá český pravoslavný aktivista JUDr. Miloš Červinka, spojený s později sesazeným biskupem Savvatijem (nahradil ho Gorazd).

Klíčová slova: Nikola Velimirović (sv. Nikolaj Srbský), pravoslaví v Československu, bibliografie, česko-srbské vztahy, slovensko-srbské vztahy, slavistika, překlady, náboženská a duchovní literatura, Jan Hus, Petar Petrović Njegoš, Miloš Červinka.

Ačkoliv bývá Nikola (Nikolaj[2]) Velimirović (1880/1881[3]–1956) nazýván „Novým Janem Zlatoústým" (např. Rogich 1993; Zozuľak 1996; Zozuľak 2003) a jedním z nejvýznamnějších pravoslavných teologů a církevních hodnostářů minulého století (tak o něm píše arcibiskup Kryštof v *Několika slovech o autorovi* [Velimirović 2003: 11]), nejsou jeho dílo ani osobnost v českém či slovenském prostředí ještě stále všeobecně známy a výraznější pozornost je

[2] Nikola je Velimirovićovo světské jméno, mnišské jméno Nikolaj přijal na sklonku roku 1909, jak uvádí jeho životopisec: „[…] odišiel do monastiera Rakovica, aby sa 17. decembra 1909 stal obyčajným mnichom. Prijal meno Nikolaj a o tri dni neskôr, teda 20. decembra 1909, bol vysvätený na jeromonacha." (Zozuľak 2003: 22)

[3] Podle starého stylu 23. prosince 1880, podle nového 5. ledna 1881.

mu věnována až po 24. květnu 2003, kdy byl srbskou pravoslavnou církví svatořečen a kdy obdržel jméno sv. Nikolaj Srbský, vladyka ochridský a žičský („Свети Николај Српски, владика охридски и жички“) – jmenujme alespoň 2. české vydání spisku o Janu Husovi (Velimirović 2003; poprvé Velimirović 1920), životopisnou monografii Jána Zozuľaka *Nikolaj Velimirovič, Nový Zlatoústy (1880–1956)* (Zozuľak 2003),[4] dva drobnější články biografické (Juriga 2011, Malík 2012) či monumentální, ve 2. vydání téměř 1000stránkový slovenský překlad *Ochridského prologu* (poprvé Velimirović 2015; 2. vyd. Velimirović 2018), jehož součástí je i (na samém konci) anonymní životopis *sv. Nikolaj Velimirovič* (mám k dispozici pouze 2. vyd.: Velimirović 2018: 988–989).

Velimiroviće české veřejnosti jako skvělého duchovního pastýře a řečníka poprvé představil (v nepodepsaném článku *Církevní kázání moderního křesťana*) tehdejší bělehradský zpravodaj deníku *Čas*, chorvatský zastánce jugoslavismu a pozdější politik a literární (též filmový) kritik Milan Marjanović (1879–1955), který se s českými čtenáři podělil o dojmy z návštěvy bělehradské katedrály 10. listopadu 1912, kde byl přítomen Velimirovićovu vystoupení před věřícími. Pisatel autora charakterizoval nejen na základě této zkušenosti, nýbrž se nepřímo dovolává i vlastní četby jeho druhé knihy *Беседе ūог їором* (Београд 1912):

[4] Sám autor knihu charakterizuje jako pokus o zpracování strhujícího života a díla jednoho z velkých Srbů a evropských myslitelů, který se vyznačoval nadprůměrnou inteligencí a působil jako diplomat, filozof, historik, spisovatel, básník, řečník, národní buditel, sociální pracovník a církevní vůdce. Aktivně se účastnil všech důležitých událostí dramatické historie srbského národa v první polovině minulého století. Studoval významné texty nejznámějších spisovatelů východní i západní evropské kultury, přičemž ho zvláště přitahovala filozofie, psychologie, historie a filologie. Ještě jako 24letý mladík měl již prostudována díla autorů, jakými jsou P. Njegoš, W. Shakespeare, Voltaire, F. Nietzsche, K. Marx, A. S. Puškin, L. N. Tolstoj či F. M. Dostojevskij. Studoval v Hale, Bernu (zde dosáhl dvou doktorátů – na bohoslovecké a na filozofické fakultě), dále na Petrohradské duchovní akademii a v Londýně (doposud však nebyly nalezeny žádné doklady o průběhu studia, vykonaných zkouškách apod.), krom toho čestné doktoráty získal v Glasgow a též na Kolumbijské univerzitě, jako přednášející byl spojen také s Bělehradskou univerzitou.

> „Jeho kázání bylo ohlášeno v novinách a znal jsem jeho překrásná kázání, která před nedávnem vydal ve velmi vkusné a obsahově bohaté knize. V této poslední době kázal několikrát a mluvil vždy o aktuálních tématech. Chtěl jsem ho slyšet a poslouchal jsem jej také se zbožností, s jakou jest schopen poslouchat dnešní zcela necírkevní člověk. Poslouchaje však toto kázání, konstatoval jsem ještě jedno: že totiž není viny na moderní kultuře a moderním našem laickém vychování, nepřejeme-li si poslouchat religiózní kázání, a že moderní kázání, které má před moderními lidmi moderní kazatel, jest s to, aby povzbudilo velké a svaté city, jež můžeme plným právem nazvati city moderně religiózními.
> Velimirović mluví přirozeně, bez velkého patosu. Často užívá všeobecných výrazů patřících do repertoáru každodenní frazeologie inteligentního moderního člověka, mluví však jako člověk moderní a ještě více jako člověk národní k lidem moderním a lidem národním, nikoliv k pouhým formálním věřícím.“ (Anonym [Marjanović] 1912: 2)

Potom následuje podrobný výtah z dotyčného kázání, věnovaného historickým vztahům Evropy k Byzanci a Osmanské říši, jež se negativně promítají do současné složité situace Srbska na mezinárodním fóru. Kázání bylo zakončeno tímto protiturecким výpadem:

> „[M]y máme víru mladých, zdravých a poctivých, víru ve spravedlnost, svobodu a sílu! To je ten živel, jejž přináší mladý a znovuzrozený Balkán do moderního světa, jenž v dekadentní perverzi pokračoval v politice dekadentního Byzantska, usiluje podržeti Turky v Evropě, jak je Byzantsko pozvalo do Evropy.“ (ibidem: 3)

Někdejší bělehradský student (pozdější literární historik a teatrolog) Aleksandar Arnautović (1888–1982) zahrnul výklad o Velimirovićovi do přehledu nejdůležitějších událostí v srbském písemnictví v dvojletí 1911–1912, napsaném pro prestižní pražský slavistický orgán *Slovanský přehled* v březnu 1913:

> „Dr. Nikolaj Velimirović vzkřísil církevní řečnictví. Řečník často ozdobných frází, ale nezřídka i běžného verbalismu vypracovával své řeči, které zároveň vypalují znamení klerikalismu a dýší svobodnou myšlenkou. Řeči své vydal v knize »Besede pod gorom« pro ty, kdož jich neslyšeli." (Arnautović 1913: 283)

A jméno téhož autora se mihne i v obdobném přehledu českovídeňského slavisty Josefa Karáska (1868–1916), Jagićova žáka, napsaném pro revui *Zvon* v červenci 1913 a připodobňujícím sloh srbského autora ke vzletné dikci významného francouzského katolicky orientovaného esejisty:

> „Všeobecné pozornosti celého Bělehradu se těšily »Besjede [!] pod gorom« Dr. Nik. Ve1imiroviće s evangelickou silou lamen[n]aisovskou.[5] Velimirović je liberální profesor bohosloví, vlastenec, který otřásá Srbskem." (Karásek 1913, 597)

Čtenáři deníku *Čas* se dozvěděli i o štvavé kampani vídeňské *Neue Freie Presse* (tiskového orgánu prosazujícího liberální německorakouskou politiku) proti Velimirovićovi v souvislosti s plánovanými oslavami 100. výročí narození Petra Njegoše v Záhřebě. Ve speciálním telegramu ze Záhřebu (jeho autorem byl Edo Frank) německé noviny informovaly, že na slavnostní akademii má promluvit i Velimirović, avšak současně vyjádřily pochybnost, zda srbský host „bude míti odvahu přijíti do Záhřebu, protože v bělehradských listech podnikl prudké útoky proti monarchii a v roce 1912 dopustil se prý v Piemontu též urážky rakousko-uherského panovníka, takže mu prý hrozí nebezpečí, že bude zatčen, jakmile překročí hranice" (Anonym 1914a: 7). Český list se proti této pomluvě ohradil, pokládaje ji s následující argumentací za záměrně vymyšlenou provokaci: „Dr. Nikola Velimirović, o jehož knize *Besede pod gorom* přinesli jsme svého času fejeton od našeho bělehradského zpravodaje p[ana] M. Marjano-

[5] Rozuměj v básnicky obrazném stylu náboženssko-filozofických esejí, jímž vynikal francouzský kněz, spisovatel, reformátor a předchůdce liberálního katolicismu a křesťanské demokracie Félicité Robert de Lamennais (1782–1854).

viće,[6] je pokrokový moderní kazatel, nezabývá se denní politikou a nikdy se nedopustil urážky rakouského panovníka." (ibidem: 7–8) Poté následuje referát o samotné slavnosti (na základě článků v záhřebských listech), jež proběhla 1. března 1914 (o akci informoval i český tisk, např. *Venkov* [srov. Anonym 1914b]) a jíž se zúčastnilo na 2000 Jihoslovanů. Velimirović se sice nakonec objevit nesměl, avšak jeho proslov přece jen zazněl:

> „Poněvadž Velimirović, určený za řečníka, byl zatčen zemuňskou policií a poslán zpět do Bělehradu, pronesl za něho jím vypracovanou řeč profesor bohosloví Jagić[7] z Bělehradu." (Anonym 1914a: 8)

Velimirovićův slovenský životopisec se domnívá (srov. Zozuľak 2003: 26), že vlastní příčinu jeho zákazu odjet na záhřebskou slavnost je nutno hledat v proslovu, který srbský intelektuál přednesl v roce 1912 na oslavách výročí novin *Prosveta* v Sarajevě. Tím v řadách bosenskohercegovské mládeže rozpoutal frenetické nadšení, chápané ochránci veřejného pořádku jako výraz odporu vůči habsburské monarchii a jejímu panovníkovi Františku Josefovi I., který Bosnu a Hercegovinu v roce 1908 anektoval.

Velimiroviće mezi Jihoslovany konajícími v Londýně počátkem roku 1916 „dovednou propagandu církevně politickou" zmiňuje i první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk[8] ve své knize *Světová revoluce za války a ve válce 1914–1918*

[6] Díky této informaci jsem určil autora výše citované anonymní zprávy (srov. Anonym [Marjanović] 1912).

[7] Zde jde o mylnou informaci (zřejmě chybu tisku), neboť Velimirovićovu řeč v Záhřebě přečetl Vojislav Janić (nikoliv Jagić), tentýž Janić, který v květnu 1914 navštívil Prahu u příležitosti njegošovských oslav a s nímž Velimirović v roce 1933 navštívil Bulharsko (srov. dále); podrobněji o Janićovi, Velimirovićovi a Praze (zvláště hodno poznamenání je, že za tamější projevy sympatizující s názory Husovými a Lutherovými čelili Janić i Velimirović podezření ze strany srbského metropolity Dimitrije, že oba tajně připravují reformy, které jsou v rozporu s učením pravoslavné církve) viz monografii *Војислав Јанић (1890–1944). Свештеник и политичар. Поглед кроз аналитички прозор* (Радић 2018: 36–37).

[8] S Masarykem a jeho činností v letech 1. světové války volně souvisí francouzsky psaná anonymní recenze na Velimirovićovu brožuru *Religion and Na-*

(1. vyd. Masaryk 1925: 137; kniha pak vyšla mnohokrát). V této souvislosti Velimirovićovo působení ve Velké Británii reflektuje i anglista Otakar Vočadlo (1895–1974) v přehledu *Slovanská studia ve Velké Británii* (Vočadlo 1925), přičemž vyzdvihuje jeho prvenství jakožto pravoslavného kazatele v londýnské svatopavelské katedrále:

> „Ze Srbů, kteří se za války uchýlili do Anglie, získal si největší popularitu biskup *Nikolaj Velimirović*, který konal přednášky o srbském národě a o slovanských náboženských ideálech. Už dříve zasloužil se anglický znalec ruské církve W. J. Birkbeck o styky mezi anglickým a ruským duchovenstvem, ale Velimirović byl první pravoslavný kněz, kterému se dostalo cti kázati v katedrále sv. Pavla V Londýně, vedle různých jiných poct." (Vočadlo 1925: 128 [zdůr. O. V.])

V monografii o arcibiskupu A. C. Stojanovi se profesor dogmatiky v Olomouci František Cinek (1888–1966) letmo dotýká krize v Srbsku v prvních poválečných letech a proto prý Dositej hledal možného spojence v církvi československé a Velimirović zase „pracoval pro spojení s církví anglikánskou, ovšem zůstalo jen u předběžných jednání (srov. Cinek 1933: 1000). Na „krásnou kapitolu" o otci Nikolajovi a jeho londýnském pobytu upozorňuje recenzent spisu Bohumila Vošnjaka *U borbi za ujedinjenu narodnu državu* (1928) Jan Hajšman na stránkách časopisu *Naše revoluce* (Hajšman 1933: 454).

První Velimirovićovy texty[9] začaly do českého prostředí pronikat na samém konci existence Rakouska-Uherska. Primát má kázání *Hrdina* (Velimirović 1918: 9–10; z knihy *Беседе ūог*

tionality in Serbia (Velimirović 1915) dedikovanou J. J. Strossmayerovi, publikovaná v pařížském obtýdeníku *La Nation Tchèque*, který budoucí československý prezident založil spolu s francouzským slavistou Ernestem Denisem (srov. Anonym 1915: 225–226).

[9] Údaje o prvních překladech Velimirovićových textů do češtiny čerpám z rukopisné databáze slavik, uložené ve formě kartotéky ve Slovanském ústavu Akademie věd České republiky v Praze; lze předpokládat, že excepce titulů s náboženskou tematikou nebyla vyčerpávající, a tudíž že bibliografie je jen výběrová.

їором) v překladu Františka Sedláčka (1882–1965). Na počátku vzniku Československé republiky (podrobněji srov. připojenou *Výběrovou bibliografii Nikoly Velimiroviće (sv. Nikolaje Srbského) v češtině a slovenštině (1912–2018)*) pak několik kázání z téže knihy a z meditací *Изнад їреха и смрти* (Београд 1914) na stránkách týdeníku *Cesta* (v letech 1918–1921) přeložil Václav Ešner (1872–1957).[10] Seznam překladatelů doplňuje srbský literární historik a bohemista z Bosny dr. Jovan Kršić (1898–1941), který počeštil *Legendu o třech paprscích* (Velimirović 1923). Na počátku nového tisíciletí výbor z jeho knihy *Modlitby na jezeře* (*Молитве на језеру* byly psány na břehu Ochridského jezera, poprvé vyšly v roce 1922 jako 4. a 5. kniha bělehradské edice *Библиотека савремених религиозно-моралних питања*), známé z recenze, kterou publikoval básník a pedagog Eugen Stoklas (1882–1963) v *Moravsko-slezském deníku* (Stoklas 1923),[11] přeložil pravoslavný duchovní Marek Malík (Velimi-

[10] V. Ešner absolvoval v Praze studia teologie (vysvěcen 1896) a historie (1910 s doktorským titulem). Ešnerovo duchovní působení bylo spjato především s farností v Kyjích (dnes součást Prahy), kde strávil léta 1923–1957 (podrobněji o něm srov. Kábová 2017).

[11] Recenzent knihu nazývá posilou víry současného člověka v době silného ateismu, jež obrozuje jeho duši a povznáší „jeho mravní snažení k ideálu Kristovu". Dále reprodukuje komentář redakce knižnice *Библиотека савремених религиозно-моралних питања*, že Velimirovićova kniha přispěje k obrodě jugoslávské společnosti, a tím napomůže „vlast uchrániti od katastrofy, jež postihla Rusko". Katastrofou jsou míněny porevoluční změny prosazované ve jménu myšlenky komunismu, která ovšem trpí nedostatkem lidskosti: „Člověk musí býti na prvém místě člověkem a teprve pak bytostí politickou a společenskou. V zájmu velikých idejí nastal vražedný a bratrovražedný boj v Rusku i jinde, boj namířený nejdříve proti nenáviděné buržoazii, pak proti socialistům a nakonec proti příslušníkům vlastní strany. Z toho všeho kruhy nábožensky cítící odvozují si a utvrzují v sobě přesvědčení, že věda a filozofie nemohou býti náhradou za náboženství, že věda a filozofie nemohou působiti tak hluboce na srdce a duši člověka a člověka obroditi tou měrou jako náboženství." I nadšený závěr více méně opakuje mínění redakce, že kniha vyzývá čtenáře, aby nepozbýval víry ve veliké ideály budoucnosti a aby „neobětoval ducha hmotě". Stovku modliteb v publikaci obsažených pokládá autor za zpověď „nábožné duše, hluboce proniknuté vírou v Boha, jež nenechává minouti ani jediného okamžiku v životě, aby jednání svého neposuzovala z onoho vyššího náboženského stanoviska". A konečně souhlasí i s přirovnáním k Davidovým žalmům a Šalomounovým příslovím,

rović 2012–2013). Kniha byla v meziválečném Československu zřejmě dost populární, dokonce se uvažovalo o jejím uveřejnění v českém jazyce:

> „Nemýlím-li se, hodlá knihu »Modlitby na jezeře« vydati v českém překladu moravská diecézní rada církve československé [tj. husitské; pozn. M. Č.]. Dojde-li k tomu, vrátíme se k rozboru této zajímavé publikace." (Stoklas 1923)

Zatím poslední českou překladatelkou světcových textů je Anastasia Dürrová, která si vybrala epištolu *Móda připravuje o vše* (Velimirović 2016) z knihy *Мисионарска писма I*. (Велимировић 2013).[12]

Největší překladatelskou událostí meziválečného období bezesporu bylo vydání české verze Velimirovićovy přednášky *Svatý Jan Hus* (Velimirović 1920; originál poprvé vyšel v New Yorku 1915). Překladatel, skrývající se pod šifrou „Dr. M. Č." (srov. níže), brožurce předeslal krátkou předmluvu (datovanou v Praze v květnu 1920), která odráží kladný poměr Čechů k srbskému duchovnímu:

> „Předkládám našemu lidu spisek sepsaný srbským pravoslavným biskupem na paměť 500letého upálení velikého mučeníka [!] a světce našeho Mistra Jana, který jsem, pokud možno, věrně ze srbského jazyka na jazyk český převedl.
> Chci tím podati doklad o tom, jak nesprávným jest názor některých kruhů našich na církev pravoslavnou a její kněžstvo, jemuž se vytýká zaostalost a menší vzdělání.

„jimž básnický styl Velimirovićův skutečně se blíží, když autor v extatickém náboženském idealismu volá ke všem věcem a tvorům, aby se zároveň s ním klaněli Bohu" (všechny citace Stoklas 1923).

[12] Radivoj Jakovljevič uvádí (v doslovu ke knize archimandrity Sávvy alias Josef Nerudy *Život našeho Pána Ježíše Krista*), že Sávva mj. přeložil do češtiny „kázání ochridského metropolity Nikolaje, jeho »Modlitby na jezeře« (duchovní básně v próze thákurovského ražení" (Jakovljevič 1991: 151), avšak tuto informaci nijak bibliograficky neprecizuje, takže není jasné, zda byl překlad uveřejněn, anebo zůstal v rukopise, a pokud je rukopisný, kde je možné se s ním seznámit.

> Zajímavo jest, že zásluhy velikého Mistra tak nadšeně velebí a že jeho ku svatým připočítává ne jeho krajan »husita«, nýbrž – pravoslavný Srb – biskup.“ (Velimirović 1920: 5)

U spisku je jako nakladatel uveden „Marin Kovačev“, o němž se dovídáme ze stručné noticky v periodiku *Преīлед Цркве Еūархије жичке*, že jde o srbského vlastence Kovačeviće, jenž žije v Plzni a podpořil finančním darem žičskou knihovnu:

> „Добротвор жичке библиотеке »Св. Лазар«. Наш драги брат госп[один] Марин Ковачевић, трговац из Пилзена (Чехо -Словачка), изволео је послати жичкој библиотеци »Св. Лазар« 4000 круна као помоћ за од[р]жање библиотеке. […] Од истог је издата на ческом језику књига »Св. Јован Хус«, писана од стане нашег Г. Епископа, а приход је намењен издавању других књига нашег Г. Епископа на ческом језику, или у противном, целокупан приход овој библиотеци.“ (Аноним 1920: 315–316)

Na spisek vyšla i stručná recenze v deníku *Český směr*, v níž se mj. uvádí, že „Nikolaj Velimirović má v nejkratší době zaujmouti význačné místo při jihoslovanském vyslanectví v Praze“ (Anonym 1920), avšak k podobné události tehdy ani později nedošlo.

Velimirovićova brožura se vhodně vpojovala do dobových diskusí o svatost českého teologa a mučedníka a navazovala na mnohasetletou tradici zájmu pravoslavné církve o tohoto inspirátora českého reformačního hnutí. Jak ukázal Jakub Jiří Jukl ve studii *Hus v myšlení a tradici pravoslavné církve* (Jukl 2015), obraz Jana Husa se v dílech pravoslavných autorů začal utvářet již od 16. století a zvláště častým se stal ve spisech ruských myslitelů první poloviny předminulého století, zejména v pracích Jevgenije Petroviče Novikova *Православие у чехов* (1848) a *Гус и Лютер. Критическое изследование I–II*. (1859):

> „V 18. století se pravoslavní autoři o Husovi nezmiňují. Až před polovinou 19. století se opět Mistr Jan objevuje v ruské litera-

> tuře, ale nyní ve zcela jiné podobě, jako by ruský Hus 17. a 19. století byly dvě naprosto odlišné postavy. V době národního obrození se začalo rozvíjet panslavistické hnutí. Slavjanofilové začali Husa vykreslovat jako dědice a obnovitele pravoslaví, jež prý přetrvávalo skrytě v českém národě od dob Cyrila a Metoděje. Sluší se podotknout, že Husa považoval za pokračovatele pravoslaví Václav Hanka i Ľudovít Štúr." (Jukl 2015: 263)

V dalších letech na Novikova navazovali např. Aleksandr Fedorovič Giľferding, Pavel Petrovič Vasiľjev, Ivan Savvič Paľmov či Anton Vasiľjevič Florovskij a zájem o Husa kulminoval v roce 1915, tedy těsně před vznikem Československa, v souvislosti s oslavami půltisícího výročí jeho upálení. Do tohoto kontextu spadá i dotyčný spisek Velimirovićův:[13]

> „Sv. Nikolaj považuje Husa opravdu za pravoslavného světce. Ovšem je zároveň i světcem katolickým. Je útěchou všech, kdo bojují za Ducha svatého, a postrachem těch, kdo bojují proti němu. Přitom nezpochybňuje Husovo katolictví, píše, že Hus je »živou silou katolické církve« a je dnes uctíván i mnoha katolíky, kteří nemohou za to, co jejich předci spáchali v Kostnici. Protestanté považují Husa za protestanta, katolíci za vzor, pravoslavní shledávají jeho učení pravoslavným. Hus ale patří všem! Byl skutečným křesťanem tak jako apoštolové. Proto se může Hus stát mostem mezi vyznáními. Sv. Nikolaj Velimirović považuje Husa za svatého, ale ne v obvyklém smyslu jako běžného pravoslavného světce. Netvrdí, že se Hus hlásil k pravoslaví, ale jeho touha po původní křesťanské čistotě a návratu k apoštolské církvi jej činí svatým specifickým způsobem, a proto ho mohou vyznávat všichni křesťané, protože z apoštolské církve všichni vzešli [následuje odkaz na 2. vydání spisku, Velimirović 2003: 23n.]." (Jukl 2015: 267)

[13] S Juklem souhlasí a jeho argumentaci pro zařazení Husa a husitů do kontextu dějin pravoslavné církve částečně přebírá i Martin Braxatoris ve studii *Těma husitsko-evanjelickej kontinuity na Gemeri, v Malohonte a Novohrade a otázka cyrilometodsko-husitskej kontinuity v historických prácach a traktátoch slovenských evanjelikov* (srov. zejména Braxatoris 2017: 27–28).

Současné stanovisko k názoru, že by Jan Hus měl být prohlášen za všeobecně uznávaného světce, je spíše negativní, třebaže i dnes má několik sporadických obhájců. Neexistuje totiž žádný silný tlak na Husovo svatořečení, i když byl současně již

> „definitivně opuštěn názor odsuzující Husa jako kacíře, s nímž jsme se setkali u ruských autorů 16. a 17. století. Hus je dnes považován za zbožného a statečného člověka a inspirující osobnost, která však zůstala zcela zakotvena v západním římskokatolickém prostředí. […] Dnešní přístup k Husovi je u českých pravoslavných věřících převážně nesen vědomím o zakořeněnosti betlémského kazatele v západní věroučné tradici, což však nebrání projevování úcty, již si zasluhuje jeho opravdovost, statečnost a úsilí o návrat k původnímu křesťanství prvních staletí." (Jukl 2015: 270–271)

Zamyšlení *Svatý Jan Hus* bylo ve 2. české vydání z roku 2003 (Velimirović 2003: 17–27) rozšířeno o několik paratextů a příloh, jež napsal či z různých pramenů vybral a zařadil editor publikace, tehdejší pražský (dnes emeritní) arcibiskup Kryštof (světským jménem Radim Pulec). Předně je to jeho vzletná *Předmluva* (ibidem: 7–9), v níž český vladyka vyzdvihl sepětí české a srbské pravoslavné církve a nastínil historii snah o svatořečení obou kostnických mučedníků – Jana Husa a Jeronýma Pražského. Zatímco v pravoslavné církvi k uznání svatosti došlo, katolická církev proces zahájila, ale nedokončila:

> „Závěrečná léta minulého století přinesla významné podněty k rehabilitaci M[istra] Jana Husa ze strany římskokatolické církve. Široká diskuse o tomto tématu však nedospěla k obdobnému závěru, jak tomu bylo o několik desítek let dříve s přiznáním svatosti soluňských bratří Cyrila a Metoděje […]. Nic podobného se v případě M[istra] Jana Husa a M[istra] Jeronýma Pražského nestalo. Téma je stále otevřené. […] Druhé české vydání knížky Nikolaje Velimiroviće »Svatý Jan Hus« by mohlo být podnětem k přiznání svatosti kostnických mučedníků Jana

> a Jeronýma v naší církvi a jejich zařazení do církevního kalendáře." (Velimirović 2003: 8–9)

Takto je tedy formulován motiv, proč byl spisek po více než 80 letech v Čechách znovu vydán – dosáhnout Husovy a Jeronýmovy svatosti i v katolickém církevním kalendáři.

Dále rozšířené vydání Velimirovićovy eseje obsahuje již citovaných *Několik slov o autorovi* (Velimirović 2003: 11–14), zkrácenou a poněkud svévolně upravenou báseň Karla Čapka *Modlitba za pravdu*[14] (ibidem: 15), dále mučedníkův text (původně latinský, zde v novočeském překladě) *Husovo odvolání k soudci nejspravedlivějšímu* [tj. k Ježíši Kristu][15] (ibidem: 29–34), faksimile Husova podpisu (ibidem: 35), *Osvědčení pražské univerzity o Husovi a Jeronýmovi* (ibidem: 37–41) a menší *Obrazovou přílohu* (ibidem: 43–45).

Vladyka Kryštof se k Velimirovićovu textu vrátil v bilančně zaměřeném příspěvku *Svatý mučedník Jan Hus* (Kryštof 2015), napsaném pro sborník k 600. výročí Husova upálení. Zde autor přiznává srbskému mysliteli zásadní význam pro uznání Husova mučednictví v pravoslavném světě:

> „Není divu, že tento spis i osobní postoj tvůrce vedl k rozhodnutí přiznat Mistru Janu Husovi svatost a zařadit jej do církevního kalendáře. Jako svatého mučedníka jej ctí také kyperská pravoslavná církev i Pravoslavná církev v Českých zemích a na Slovensku a nepochybují o ní ani další pravoslavné církve." (Velimirović 2003: 38)

Pravoslavná církev v meziválečném Československu vytvořila bohoslužebný řád k Husovu svátku (a současně i svátku Je-

[14] Bohužel editor Čapkův text místy dost zásadně změnil a báseň výrazně zkrátil, aniž by tyto úpravy naznačil; modlitba má pro Čechy symbolický význam – byla poprvé uveřejněna 25. září 1938, jen několik dní před Mnichovskou dohodou (29. září t. r.), ve 46. ročníku *Lidových novin* na straně 2.

[15] K tomuto zásadnímu Husovu textu existuje bohatá odborná literatura, za průkopnou studii lze považovat pojednání Václava Flajšhanse *Husovo odvolání ke Kristu* (Flajšhans 1933), nově problematiku resumuje a hodnotí Jiří Kejř (Kejř 1999).

ronýma Pražského) dne 6. července, a tím položila základy „k pozdějšímu uznání jejich svatosti srbskou církví, do jejíhož společenství pravoslavní v Čechách a na Moravě patřili“ (ibidem: 39); v Kryštofově příspěvku je reprodukována společná ikona obou světců (ibidem:, pro současné sváteční bohoslužby vznikl v Jihlavě nový český bohoslužebný řád ke cti obou kostnických mučedníků (jeho součástí jsou dva tropary a kondaky, v příspěvku rovněž přetištěné [ibidem: 40–41]). Opět s odvoláním na srbského teologa vladyka Kryštof přirovnává Husa k Ježíšovým učedníkům a jeho poslání vidí v ekumenické misi, pro niž je jeho osobnost – díky symbolické oběti „za pravdu“ – jako stvořená:

> „Podle svatého Nikolaje Velimiroviće a dalších teologů bylo Husovo učení pravoslavné. Protestanti, včetně samotné Církve československé husitské, jej pokládají za svého učitele. Osvícení římští katolíci jej nazývají hrdinou a je pro ně vzorem zápasu za poznanou *pravdu*, stejně tak pro politické vůdce a představitele společenských i liberálních hnutí. Sofisticky můžeme říci, že Hus nebyl formálně ani pravoslavný, ani katolík, ani protestant. Ve skutečnosti byl pravým křesťanem ve slovech i skutcích, jako byli svatí apoštolové Jakub, Filip, Tadeáš a Ondřej. Proto se může stát mostem mezi rozdělenými křesťany [v poznámce následuje odkaz: Velimirović 2003: 25].“ (Kryštof 2015: 42 [zdůr. K.])

Již výše citovaný profesor dogmatiky Fr. Cinek cituje z Velimirovićova nadšeného článku o návratu Čechoslováků k pravoslaví, když nastiňuje okolnosti pravoslavného svěcení Matěje Pavlíka (Gorazda [1879–1942]) na prvního biskupa Církve československé (husitské) v Bělehradě 25. září 1921:

> „Psáno o tom jako o historické události dalekosáhlého významu v náboženských dějinách Slovanstva. »Naši slovanští bratří Čechoslováci vracejí se k víře svých praotců, k společné a pravé víře slovanské, která kdysi slovanskými apoštoly a učiteli Cyrilem a Metodějem duchovně pojila Slovany severní a již-

> ní« – psal biskup Velimirović v bělehradském »Balkánu«. »Oni vracejí se pod křídlo svobodomyslné a snášenlivé církve pravoslavné. Naše církev upřímně vyhověla prosbě i vyzvání církve československé – – – Proto hvězda Slovanstva vzchází nyní na nebi Bílého hradu, nad vtokem Sávy do Dunaje, dokud Rusko nevstane z mrtvých. Naše církev pravoslavná, jež udržela svobodu a nezávislost Slovanů na Balkáně, podala i bratrskou ruku církvi č[esko]sl[ovenské].«" (Cinek 1926: 89)

Z dalších drobných zmínek v publicistice i v odborné literatuře se lze např. dozvědět něco o Velimirovićových pobytech v Československu ve 20. letech 20. století: tak např. podle periodika *Гласник Српске Православне Патријаршије* pobýval srbský církevní hodnostář v srpnu 1923 v Poděbradech na mírovém kongresu, jehož se zúčastnil i Edvard Beneš, a přednášel na téma významu křesťanství pro mír (Аноним 1923: 251), koncem srpna t. r. se pak setkal se Savvatijem, jemuž zprostředkoval kontakt s patriarchou Dimitrijem; Savvatij hlavu srbské církve žádal o pomoc při zformování jednotné pravoslavné církve v ČSR pod Dimitrijovým vedením (Marek – Bureha – Danylec' 2009: 52–53, 147). Podle bělehradského listu *Време* navštívil Velimirović v listopadu 1927 Prahu znovu u příležitosti konání mezinárodního sjezdu pro sociální práci, konaného pod záštitou předsedkyně Československého Červeného kříže Alice Masarykové (Аноним 1927: 2).

Souvislost s Čechami má i dopis, který biskup Nikolaj poslal biskupu Gorazdovi při příležitosti vysvěcení pravoslavného chrámu svatého Cyrila a Metoděje v Chudobíně (dnes součást Litovle nedaleko Olomouce) v červnu 1936 (kostel světil Gorazd spolu se záhřebským metropolitou Dositejem), na nějž mu Gorazd rovněž srdečně odpověděl (srov. Аноним 1936: 22–23).

Dragutin Prohaska v pražské kolektivní monografii o L. N. Tolstém přirovnal Velimiroviće k Strossmayerovi a současně naznačil, že „stoji donekle u protivštini sa Tolstojem" (Prohaska 1929: 177). Velký vliv měl totiž na srbského intelektuála pobyt v Rusku a zejména pak názory D. S. Merežkovského, V. S. So-

lov'jeva, V. V. Rozanova a J. N. Trubeckého, kteří spojovali úlohu křesťanství s aktivismem:

> „Zanosi se za kršćanstvom aktivizma po Mereškovskom kada u tim svojim delima kaže omladini: »Vi morate imati dušu, koja će biti sposobna za tri stvari. 1. da podnese život; 2. da zavoli život; 3. da žrtvuje život. Pesimist ne može žrtvovati svoj život, za njega nema vrednosti, a što nema vrednosti: 'može se samo baciti, a ne žrtvovati'« (O mladinskom pesimizmu). I zato evo Velimirović nije Tolstojevac, on je protivnik Tolstojev. Njemu je Tolstoj suviše zanet »bukoličkom poezijom« (izraz Mereškovskoga) […]. U svojoj studiji o Njegošu on je načinio ono, što i Mereškovski u studiji o Dostojevskom i Tolstoju. Nije duhoborac, nego sintetičar duha i materije, jer »Sve duhovno, što se ne materijalizira, ne spušta se do srca i duše narodne« (Religija Njegoševa, 184). Tolstoj i Njegoš, to su mu dva sasvim suprotna sveta. Ta dva suprotna sveta su i Tolstoj i Velimirović." (Prohaska 1929: 178)

Ludvík Kuba vzpomíná ochridského biskupa Velimiroviće v kapitole *Studenica* svého ilustrovaného cestopisu *Čtení o starém Srbsku. Cesty a studie z roků 1890–1927*, když pojednává o fenoménu novodobých „bogomoljců" (svého druhu mnichů žijících prostým asketickým životem), nepřímo inspirovaných jeho příkladnou skromností a odmítáním přepychu a nadbytku, nabádaje neplést si je se středověkou dualistickou sektou „bogumilců" (tj. bogomilů):

> „Bogomoljci jsou naopak zjev novodobý. Mají za cíl bohulibé skromné žití. Za původce, třebas jen bezděčného, prý je považován nynější ochridský biskup Velimirović, muž učený a statečný, jenž se kdysi nebojácně vyslovil proti vojně Srbů s Bulhary. Bogomoljci dělají starost kněžím, hlásajíce újmu všeho druhu v míře, která nemusí být každému vhod." (Kuba 1932: 49)

Velimirović se mihne i v memoárech kněze a vězně z koncentračního tábora v Dachau Bedřicha Hoffmanna (1902–1975):

> „*Biskup Nikolaj*, pravoslavný biskup z Ochridu. Do Dachau přišel 25. 9. 1944 – byl dán do čestného bunkru a po krátkém čase znovu vyvezen." (cit. dle 2. vydání: Hoffmann 1946: 381)

Zbývá se vrátit k otázce, kdo dotyčnou apologetickou rozvahu v roce 1920 počeštil. Nejpravděpodobnějším překladatelem spisku o Husovi se jeví JUDr. Miloš Červinka (1863–1936),[16] aktivní v Československé obci pravoslavné v Praze – v roce 1920 se účastnil pravoslavných bohoslužeb v pevnostním městě Josefově (dnes součásti Jaroměře) a v internetové kronice tamější pravoslavné kaple sv. Jiljí je nazýván „Jeho Osvíceností mitroforným protopresbyterem[17] z Prahy" (Anonym 2012). O Červinkově úloze při vzniku české (československé) pravoslavné církve pojednává např. Vladimír Grigorič-Gruzín (1902–1967) ve 2. vydání známé rukověti *Pravoslavná církev ve státě Československém* (1. vydání pod názvem *Pravoslavná církev v Republice československé* vyšlo v roce 1926), kde je Červinka jmenován na mnoha místech, např. v roce 1923 jako kancléř „Kanceláře arcibiskupa pražského a celého Československa", spravujícího tehdejší tři pravoslavné eparchie – pražskou, moravsko-slezskou a karpatoruskou (srov. Grigorič 1928: 49–68). Ze stručného životopisu se dozvídáme, že Červinka přijal pravoslaví v pražském chrámu sv. Mikuláše v prosinci 1911 a pak zastával různé funkce v Pravoslavné besedě a navazujících organizacích, jež usilovaly o etablování samostatné československé pravoslavné církve:

> „Byl to týž Dr. M. Č[ervinka], jenž roku 1919 vyhledával roztrpčené pravoslavné Čechy a s velkými obtížemi, vůbec bez prostředků a s finančními obětmi vlastními zakládal spolek

[16] Za upozornění na toto jméno srdečně děkuji Srećku Petrovićovi.

[17] Tento titul Červinkovi v roce 1920 ještě nepříslušel a autor článku předjal událost, k níž dojde až v Cařihradě v březnu 1923: „У патријаршијској цркви цариградске патријаршије Св. Георгија на Фанару, 5. марта 1923. године, др. Милош Червинка (»правозаступник и председник прашке православне општине«) рукоположен је у ђакона. […] На истој литургији Милош Червинка рукоположен је у свештеника, и произведен у протопрезвитера […] и назначен за протојереја православне цркве у Прагу." (Антонијевић 2013: 70)

> »Československá obec pravoslavná«, jehož předsedou byl jednomyslně zvolen. Na tom jeho činnost nepřestala, neboť cíl svého snažení viděl Dr. M. Č[ervinka] v samostatné Církvi české, k jejímuž budování přispěl tím, že zbudoval »Českou náboženskou obec pravoslavnou« pro obvod Čech, Moravy a Slezska, která dodnes jest základní organizací, na níž se buduje samostatná Církev česká.“ (Grigorič 1928: 52–53)

Ocenění došel i ze srbské strany, kdy ho Kamilo Dočkal (1879–1963) charakterizuje jako schopného organizátora, který postupně zanevřel na své původní právnické povolání, „bacivši se podpuno na crkvene poslove“ (Dočkal 1943: 47), ba dokonce se později stal protopresbyterem (viz výše, pozn. 17). Popisuje i návštěvu archimandrity Savvatije a doktora Červinky u cařihradského patriarchy počátkem března 1923 (Dočkal 1943: 52–53), přičemž však z větší části výklad kompiluje z výše citovaných Grigoričových dějin. Nicméně Savvatijovy a Červinkovy aktivity nebyly přijímány v jejich domovině zcela bez výhrad,[18] a tak došlo

[18] Biskup Gorazd některé kontroverze týkající se Červinky i Sawatije komentuje ve studii *Odvodní spis*, formálně psané jako obhajoba „ku stížnosti Ant[onína] Vrabce, círk[evním] jménem Sawatij v Praze, na rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty ze dne 19./2. 1941, č. 160.522/41/V-1 o úpravě poměru k české pravoslavné obci“ pro protektorátní soud v roce 1942 a vydané pouze elektronicky (Gorazd 1942 [1999]). Jádro celé kauzy je stručně shrnuto v úvodním přehledu obsahu: „Uvedeny jsou i podivnosti jednání M. Červinky (předznamenávají budoucí rozdělení zdejších pravoslavných), jako např. založení »České náboženské obce pravoslavné v Praze« bez vědomí biskupa Dositeje. […] je popsáno, proč biskup Dositej odmítl Dr. Červinku vysvětit na kněze a něco o minulosti této osoby. Pak je poukázáno na neblahé působení a nekanonické jednání Dr. M. Červinky, jeho otevřeném postoji proti biskupu Dositeji a popsány jsou okolnosti nekanonického sněmu, na němž byl za zády biskupa Dositeje neprávoplatně zvolen za biskupa tehdejší archimandrita Sawatij. Dr. Červinka účelově zaměňoval název občanského spolku s ještě neustanovenou Českou náboženskou obcí pravoslavnou; ministerstvo pak potvrdilo volbu, protože jednalo v omylu. Na to se Dr. Červinka s archim[andritou] Sawatijem obrátili do Cařihradu s žádostí o vysvěcení, používajíce k dosažení tohoto cíle žádosti k české vládě o intervenci. Popsán je průběh biskupského svěcení Sawatije a okolnosti jeho ustanovení, přičemž je nastíněno, že cařihradský patriarchát při svěcení a ustanovení Sawati[j]ově jednal patrně v omylu a pod vlivem nesprávných informací o zdejších poměrech. Po návratu jednají o uznání vysvěcení a ustano-

k rozkolu, který byl v letech 1926–1927 na stránkách ústředního tiskového orgánu československé pravoslavné církve *Za pravdou* podrobně popsán a osvětlen v polemice Aloise Václava Červína (1890–1953),[19] nedávno shrnuté a znovuvydané Pavlem Markem v samostatné knize *Pravoslavná církev v Republice československé. Poznámky ke stejnojmenné brožuře Vladimíra Grigoriče* (Červín – Marek 2018 [viz zejména předmluvu editora, s. 6–22, a rozsáhlou kapitolu 2. *Nezákonná volba ep[iskopa] Savvatije a Dra Červinky za představené České náboženské obce pravoslavné a stížnost „nových" pravoslavných proti ní. Zakročení vlády*, s. 55–100]; stručně o rozkolu viz též Dočkal 1943: 53–65; k Savvatijově činnosti v rámci rodící se československé pravoslavné církve a k Červinkovu vlivu na něj srov. Антонијевић 2013). Sama kontroverzní osobnost Miloše Červinky ostatně není předmětem tohoto stručného přehledu, proto se jeho dalšími osudy nebudu zabývat.

Velimirović byl v českých slavistických kruzích ceněn i jako znalec a vykladač Njegošova díla, jak o tom svědčí hojné cita-

---

vení archiepiskopa státní správou; Dr. M. Červinka při tom nepravdivě tvrdí, že Cařihradský patriarchát dává místním pravoslavným samostatnost, kdežto Srbská církev nikoliv, přičemž ve skutečnosti […] Cařihradem vytvořená Archiepiskopie pražská je v každém ohledu v naprosté závislosti na cařihradském patriarchovi." Hlavním důvodem, proč Dositej odmítl Červinku „rukopoložit", bylo zjištění, že Červinka byl na základě usnesení disciplinárního senátu nejvyššího soudu ve Vídni ze dne 20. října 1904 „pro směnečné podvody a jiné zpronevěry" vyškrtnut ze seznamu advokátů, ba za další podvody dokonce několik měsíců v letech 1907–1908 strávil ve vězení. Následně se přestěhoval do Prahy a roku 1911 vstoupil do pravoslavné církve.

[19] Polemika vznikla jako obsáhlá kritika 1. vydání výše citované knihy *Pravoslavná církev v Republice československé* (1926) V. Grigoriče (Gruzína), v níž tento mladý funkcionář České náboženské obce pravoslavné, vedené Savvatijem, nastínil dějiny československého pravoslaví s cílem obhájit přijetí jurisdikce cařihradského (řeckého) patriarchátu a vytvoření pražského arcibiskupství tomosem patriarchy Meletia IV. A. V. Červín jako stoupenec pravoslavného proudu biskupa Gorazda (Matěje Pavlíka), vycházejícího z jeho předchozího působení v Církvi československé (husitské), Grigorovičův pokus o rekonstrukci a interpretaci uzlových událostí československého pravoslaví razantně odmítl a předložil „své vidění vývoje usilující o apologii práva srbské pravoslavné církve na jurisdikci na území Československa a obhajobu taktiky vedoucí ke změnám ve vedení obce v r. 1925" (text na zadní straně obálky knihy [Červín – Marek 2018]).

ce jeho knihy *Религија Његошева* (Велимировић 1921) v monografické rozpravě Otakara Kolmana (1887–1955) *Dva české překlady Njegošova „Horského věnce“* (poprvé v poznámce pod čarou [Kolman 1928: 402], a pak na mnoha místech). Srbský náboženský myslitel se dokonce objeví hned na samém začátku Kolmanova rozsáhlého translatologického srovnání:

> „Není díla v srbské literatuře, které by se co do svého významu mohlo měřiti s »Horským věncem« Petra Petroviće Njegoše, vladyky černohorského. Toto dílo, k němuž se dnes váže již celá literatura, vydáno bylo dosud třiadvacetkráte – první je vydání vladyky samého ve Vídni r. 1847, poslední je VIII. poznámkové vydání Milana Rešetara v Bělehradě r. 1923 – a bylo přeloženo do ruštiny, bulharštiny (částečně), češtiny, slovinštiny. italštiny, němčiny, maďarštiny, švédštiny a franštiny. »Horský věnec« – jako všechna opravdu veliká díla literární – neměl význam pouze pro svou dobu nebo pro jednu, dvě generace. Ještě dnes, a to více než kdy jindy, věnuje se mu zasloužená pozornost a toto dílo Njegošovo zůstává a zůstane nejen hojně rozšířenou četbou čtenářů všech vrstev, nýbrž i bohatou studnicí, ze které čerpá nejen literární historik a filolog, nýbrž i filosof (Петронијевић) a náboženský myslitel (Велимировић). Hojné překlady »Horského věnce« dobře pak ukazují, že vladyka Njegoš není pouze básníkem Černé Hory, ani Srbů, ani Slovanstva, nýbrž že jako básnický genij zaujímá čestné místo mezi zástupci všelidské, světové literatury.“ (Kolman 1928: 394)

Velimirović by si bezesporu zasloužil být zařazen mezi osobnosti, jež by měly samostatné heslo v dobových lexikonech a encyklopedických příručkách, avšak krátké medailony nalezneme (alespoň pokud se mi podařilo zjistit) pouze v *Novém velkém ilustrovaném slovníku naučném* (Anonym 1932: 172) a v *Masarykově slovníku naučném* (Anonym 1933: 600); beze všech pochyb se měl objevit v *Českém slovníku bohovědném*, avšak z toho edičního počinu vyšlo jen 5 dílů, které zpracovávaly hesla A – Itálie (Tumpach – Podlaha 1912–1932), a tudíž Velimirović v hesláři chybí.

Česká veřejnost se částečně dovídala i o Velimirovićovi jakožto „ochridském arcibiskupovi" (Fiala 1933), ač tento titul byl poněkud nadsazen (v roce 1933 byl Velimirović ve skutečnosti biskupem ochridsko-bitolským [srov. Zozuľak 2003: 31]).[20] V českém prostředí valná většina odborníků i laiků Ochrid až do konce 2. světové války vnímala jako středisko bulharského duchovního života a Makedonie obecně v četných historických a etnologických pracích i v publicistickém diskursu figurovala jako jablko sváru mezi dvěma bratrskými národy – bulharským a srbským (popř. ještě třetím – neslovanským řeckým). Velimirović byl jednoznačně pokládán za budovatele dobrých sousedských vztahů mezi Srby a Bulhary, zejména poté, co se v dubnu 1933 vydal v čele jugoslávské delegace – spolu s bačským biskupem Irinejem, doktorem Vojislavem (Vojou) Janićem a protou Milivojem M. Petrovićem – na návštěvu bulharských církevních (metropolity Stefana) i světských (cara Borise) představitelů. Průběh návštěvy detailně zachycuje Petrovićova brožura *Ми и Буīари у изīрадњи јединсīва духова*, jejíž předmluvu autor zakončil proroctvím vizionářsky očekávajícím kvalitativně nový začátek mezislovanských styků: „Кад дођу резултати, који се очекују, верујем да ће настати нова епоха Југославије и Бугарске и да ће обе земље уђи у цветни историски период свој." (Петровић 1934: 4).[21] V Čechách o této vzájemnostní misi informoval Josef Fiala (životopisné údaje nezjištěny) na stránkách revue *Slovanský přehled* (Fiala 1933: 84):

[20] V Ochridu působil jako biskup od roku 1920 poté, kdy byl o rok dříve ustanoven biskupem v Žiči; v letech 1931–1936 byla jeho eparchie rozšířena na ochridsko-bitolskou a od roku 1936 se opět vrátil do své první eparchie v Žiči.

[21] Velimirovićovo jméno je zmiňováno na mnoha místech, např. u metropolity Stefana „преосвећени Николај, као мудрац и пророк, насликао прошлост, претурио догађаје и ставио пред очи као у рељефу израђену слику јединства, које у садашници тражи свој ренесанс, вапије за обновом" (Петровић 1934: 22); s oblibou užíval v srbském projevu četných bulharismů (ibidem: 27); čile pohovořil s bulharským carem Borisem (ibidem: 29–31); při návštěvě proslulého kláštera sv. Ivana Rilského celebroval s bulharskými mnichy velkolepou bohoslužbu v hlavním chrámu (ibidem: 42).

„Návštěva zástupců jugoslávského pravoslavného duchovenstva v Sofii, k níž v dubnu došlo, sjednána byla již loni v Avignonu na sjezdu Světové aliance pro přátelství mezi národy prostřednictvím církví. Když tam totiž bulharský metropolita Stefan předložil memorandum o menšinových otázkách bulharských, bylo ujednáno, že sporné otázky ty rozřeší zástupci jugoslávského a bulharského kléru mezi sebou. V čele jugoslávské delegace je Nikola Velimirović, arcibiskup ochridský, tedy nositel koruny sv. Klimenta Ochridského, jenž je patronem sofijské univerzity. Zástupci makedonských uprchlíků z Ochridy dožadovali se proto u něho, aby mohli navštíviti svá rodná místa a jeho prostřednictvím zaslati peněžitou pomoc strádajícím příbuzným. Pobyt této jugoslávské delegace církevní v Sofii lze považovati za vnější projev sbližování bulharsko-jugoslávského."

Další zjištěnou českou zprávou o Velimirovićovi publikovanou ještě za jeho života je stručný článek v církevním časopise *Apoštolát sv. Cyrila a Metoda pod ochranou bl. Panny Marie* o biskupově nedělním kázání, věnovaném někdejšímu chrámu Boží Moudrosti v Cařihradě:

„U příležitosti ‚neděle pravoslaví' promluvil biskup dr. Nikolaj Veliminović o zápasech o cařihradský kostel Boží Moudrosti (dnes džamije Aja Sofia). Biskup pravil, že chrám byl zasvěcen Ježíši Kristu jako představiteli svaté moudrosti, která se zjevila světu, aby jej osvítila. Chrám zbudoval císař Justinián nákladem, který by v naší dnešní měně obnášel asi čtyry miliardy dinárů. Chrám byl posvěcen roku 538 právě na Štědrý den: tehdy celý Cařihrad přistoupil ke Stolu Páně a Justinián zvolal: »Šalomoune, já jsem tě překonal.«
To je prý nejpodivnější chrám pravoslaví, odkud se šířilo nejvíc křesťanství Slovanů…
Pak uvažoval o obnově chrámu Boží Moudrosti a vyzýval všechny Slovany, aby to dílo provedli. »Byly,« pravil, »čtyři Sv. Sofie, a to: v Soluni, Cařihradě, Ochridě a Sofii, a všechny čtyry byly poturčeny, pak se tři Sv. Sofie, dcery cařihradské – opět

staly křesťanskými – jen mateřská zůstala poturčenou a čeká, kdy se i na ní zaleskne kříž Kristův!«“ (Anonym 1934a: 140)

Takových drobných oznámení bude v tisku jistě mnohem více – jen namátkou lze upozornit např. na zprávu ve *Věstníku katolického duchovenstva* o kázání dne 14. října 1932 v Ružici na téma svobody ženy díky křesťanství (a úctě k Bohorodičce) a posvátnosti mateřství (Žundálek 1932) nebo na oznámení o Velimirovićově návštěvě Chilandaru v únoru 1933, kdy klášter přešel ke společnému způsobu života (Anonym 1934b), o smuteční slavnosti u hrobu krále Alexandra I. na Oplenci a Velimirovićově proslovu (Anonym 1935a; čt 1935; Anonym 1935b) či o připomínce 550. výročí Kosova a Velimirovićově řeči v klášteře Ravanici o potřebě svornosti a bratrství mezi Srby a Chorvaty (Anonym 1939a, Anonym 1939b).

Tento stručný přehled v žádném případě není vyčerpávajícím zpracováním dost rozsáhlé problematiky, ale spíše prvním nástinem monitorujícím zájem jak o mnohostrannou činnost srbského duchovního spisovatele a hodnostáře, tak o jeho texty z hlediska překladatelského. Snad i v této skrovné formě poslouží svému účelu v hrubých rysech zmapovat dynamiku českého a slovenského poznávání života a díla velkého srbského klerika, myslitele a světce sv. Nikolaje Srbského, vladyky ochridského a žičského, občanským jménem dr. Nikoly Velimiroviće.

Literatura / References

Anonym [Marjanović] 1912: Anonym [= MARJANOVIĆ, Milan]: Církevní kázání moderního křesťana. Bělehrad, 10. listopadu. *Čas* 26, 1912, č. 321, 19. 11., s. 2–3.

Anonym 1914a: Oslava Něgušova [!] v Záhřebě a Neue Freie Presse. *Čas* 28, 1914, č. 62, 4. 3., s. 7–8.

Anonym 1914b: Srbský kazatel nepřipuštěn do Záhřebu. *Venkov* 9, 1914, č. 53, 3. 3., s. 5.

Anonym 1915: La Religion et la nationalité en Serbie. *La Nation Tchèque* 1, 1915/1916, № 14, 15. 11. 1915, p. 225–226.

Anonym 1920: Nákladem Marina Kovačeva v Plzni byla vydána knížka „Svatý Jan Hus". *Český směr* 22, 1920, č. 276, 7. 11., s. 4.

Anonym 1932: Velimirović, Nikolaj, Dr. [heslo]. In: Dolenský, Antonín – Jaša, Alois [red.]: *Nový velký ilustrovaný slovník naučný XVII. Šošoni – Žiznowski Jan*. V Praze: Gutenberg, 1932, s. 172. Dostupné také on-line: <https://archive.org/details/slovnik_naucny-17/page/n179/mode/2up> [cit. 11. 11. 2021].

Anonym 1933: V[elimirović], Nikolaj, Dr. [heslo]. In: *Masarykův slovník naučný VII. Š–Ž*. V Praze: Nákladem Československého kompasu, 1933, s. 600.

Anonym 1934a: Episkop Nikolaj Velimirović pro obnovu Svete Sofie. *Apoštolát sv. Cyrila a Metoda pod ochranou bl[ahoslavené] Panny Marie* 25, 1934, č. 4 (duben), s. 140.

Anonym 1934b: Obnova srbské carské lavry v Chilendaru. *Sursum. Věstník Klubu duchovenstva čs. strany lidové* 14, 1934, č. 4 (10. 4.), s. 127. [Velimirović odjel r. 1933 na Chilandar, aby byl přítomen zahájení společného života v klášteře na den sv. Simeona Myrotočivého (13. 2. starého stylu).]

Anonym 1935a: Smuteční slavnost u hrobu krále Alexandra. *Venkov* 30, 1935, č. 235, 9. 10., s. 4. [Konala se 6. 10. na Oplenci, tj. v kostele sv. Jiří v Topole.]

Anonym 1935b: Smuteční slavnost u hrobu krále Alexandra I. *Český směr* 37, 1935, č. 234, 9. 10., s. 6. [Konala se 6. 10. na Oplenci, tj. v kostele sv. Jiří v Topole.]

Anonym 1939a: Srbsko vzpomnělo Kosova. *Lidové noviny* 47, 1939, č. 323**, 30. 6., ran. vyd., s. 2. [Manifestace pro jednotnou Jugoslávii při příležitosti 550. výročí bitvy na Kosovu poli 28. 6., kdy Velimirović v klášteře Ravanici promluvil o potřebě svornosti a bratrství Srbů a Chorvatů.]

Anonym 1939b: Národní slavnost na bojišti. *Polední list* 13, 1939, č. 180, 29. 6., s. 4. [Manifestace pro jednotnou Jugoslávii při příležitosti 550. výročí bitvy na Kosovu poli 28. 6., kdy Velimirović v klášteře Ravanici promluvil o potřebě svornosti a bratrství Srbů a Chorvatů.]

Anonym 2012: *Z kroniky veřejné pravoslavné kaple sv. Jiljí v Josefově*. Poslední aktualizace: 26. 10. 2012. Dostupné on-line: <https://www.pravoslavihk.cz/dejiny/historie_jilji.html> [cit. 11. 11. 2021].

Arnautović 1913: ARNAUTOVIĆ, Aleksandar: Srbská literatura v l. 1911–1912. *Slovanský přehled* 15, 1912/1913, č. 6/7, březen/duben 1913, s. 279–285.

Braxatoris 2017: BRAXATORIS, Martin: Téma husitsko-evanjelickej kontinuity na Gemeri, v Malohonte a Novohrade a otázka cyrilometodsko-husitskej kontinuity v historických prácach a traktátoch slovenských evanjelikov / The Theme of Hussite-Evangelical Continuity in Gemer, Malohont and Novohrad Region and the Question of Cyrillomethodian-Hussite Continuity in the Slovak Evangelicals' Historical Works and Tracts. *Vedecký časopis o kultúre regiónov na Slovensku / Scientific Journal of Regional Culture in Slovakia* 1, 2017, č. 1, s. 13–45. Dostupné také on-line: <http://csr.sk/wp-content/uploads/2017/11/CSR-Volume-1-2017-1.pdf> [cit. 5. 12. 2021].

Cinek 1926: CINEK, František: *K náboženské otázce v prvních letech naší samostatnosti 1918–1925. K ideovému vývoji církve československé. Hnutí pravoslavné v Československu. K situaci českobratrského protestantismu. Dodatek*. V Olomouci: Nákladem Lidových závodů tiskařských a nakladatelských, 1926.

Cinek 1933: CINEK, František: *Arcibiskup Dr. Antonín Cyril Stojan. Život a dílo. Pokus o nárys duchovní fysiognomie*. Olomouc: Lidové knihkupectví a nakladatelství v Olomouci, 1933.

Červín – Marek 2018: ČERVÍN, Alois Václav – MAREK, Pavel [ed.]: *Pravoslavná církev v Republice československé. Poznámky ke stejnojmenné brožuře Vladimíra Grigoriče*. Východokřesťanská studia = Eastern Christian studies, č. 24/2018. Olomouc: Institut pro byzantská a východokřesťanská studia, 2018.

čt 1935: čt [= ?]: Tryzna za mrtvého krále na Oplenci. *Lidové noviny* 43, 1935, č. 505, 9. 10., ran. vyd., s. 7.

Dočkal 1943: DOČKAL, Kamilo: Udio srbske crkve u češkom reformnom pokretu. *Život, časopis za filozofiju i religijske znanosti* 24, 1943, 1, 46–65. Dostupné také on-line: <https://hrcak.srce.hr/file/88906> [cit. 11. 11. 2021].

Fiala 1933: J. F. [= FIALA, Josef]: Bulharsko. *Slovanský přehled* 25, 1933, č. 3/4, květen 1933, s. 82–84.

Flajšhans 1933: FLAJŠHANS, Václav: Husovo odvolání ke Kristu. *Český časopis historický* 39, 1933, s. 237–258.

Gorazd 1942 [1999]: GORAZD-PAVLÍK, episkop v Praze: *Odvodní spis* [e-edice]. Rukopis, datovaný v Praze, dne 3. ledna 1942. Jihlava: Pravoslavná církevní obec v Jihlavě, září 1999. Dostupné on-line: <https://orthodoxia.cz/gorazd/odvodni-spis.htm> [cit. 11. 11. 2021].

Grigorič 1928: GRIGORIČ, Vladimír. *Pravoslavná církev ve státě Československém. Historicko-kanonické pojednání o pravoslavné církvi v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, jakož i na Slovensku a Podkarpatské Rusi v přítomné době, s připojením některých dat o pravoslaví v dějinách národa československého a karpatoruského*. Druhé, opravené vydání. V Josefově: nákladem Vladislava Čerycha, 1928.

Hajšman 1933: HAJŠMAN, Jan: Dr. Bohumil Vošnjak, U borbi za ujedinjenu narodnu državu. (V zápase o sjednocený stát.) [recenze]. *Naše revoluce* 9, 1933, č. 3/4, 30. 11., s. 449–457.

Hoffmann 1946: HOFFMANN, Bedřich: *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. 2. vyd. [1. vyd. 1946]. Přerov: Společenské podniky, 1946.

Jakovljevič 1991: JAKOVLJEVIČ, Radivoj: Doslov o autorovi a jeho knize. In: SÁVVA, archimandrita – SIMEON, arcibiskup olomoucko-brněnský [ed.]: *Život našeho Pána Ježíše Krista*. V Praze: Pravoslavná církev v Československu v Evangelickém nakladatelství, 1991, s. 150–152.

Jukl 2015: JUKL, Jakub Jiří: Hus v myšlení a tradici pravoslavné církve. *Studia theologica* 17, 2015, č. 4, s. 259–271. Dostupné také on-line: <https://studiatheologica.eu/pdfs/sth/2015/04/17.pdf> [cit. 11. 11. 2021].

Juriga 2011: rj [= JURIGA, Roman]: Sv. Nikolaj (Velimirović), biskup žičský (1880–1956). *Hlas pravoslaví* 66, 2011, č. 3, s. 14. Dostupné také on-line: <http://www.hlas.pravoslavi.cz/pdf/hp-2011-03.pdf> [cit. 11. 11. 2021].

Kábová 2017: KÁBOVÁ, Hana: P. Václav Ešner. Jeho (umělecko)historické zájmy a péče o kostel sv. Bartoloměje v Kyjích. In: Ryantová, Marie [et al.]: *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. [Praha]: Arcibiskupství pražské, 2017, s. 235–245.

Karásek 1913: KARÁSEK, Josef: Srbská zpráva. *Zvon, týdeník belletristický a literární* 13, 1912/1913, č. 43, 11. 7. 1913, s. 597–598. Dostupné také on-line: <https://archive.org/details/zvontdenkbel13spisuoft/page/596/mode/2up> [cit. 11. 11. 2021].

Kejř 1999: KEJŘ, Jiří: *Husovo odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu*. Ústí nad Labem: Albis international, 1999. Dostupné také on-line: <http://www.etf.cuni.cz/kat-cd/kejr.htm> [cit. 11. 11. 2021].

Kolman 1928: KOLMAN, Otakar: Dva české překlady Njegošova „Horského věnce". *Slavia* 6, 1928, s. 394–454, 709–741.

Kryštof 2015: KRYŠTOF, vladyka: Svatý mučedník Jan Hus. In: Carbol, Pavel: *Jan Hus 600 let. Sborník příspěvků k 600. výročí upálení Mistra Jana Husa*. [České Budějovice]: INpress, 2015, s. 38–43.

Kuba 1932: KUBA, Ludvík: *Čtení o starém Srbsku. Cesty a studie z roků 1890–1927*. V Praze: Družstevní práce, 1932.

Malík 2012: MALÍK, Marek: Svatý Nikolaj Velimirovič (o autorovi duchovního čtení „Modlitby na jezeře"). *Hlas pravoslaví* 67, 2012, č. 6, s. 9–11.

Marek – Bureha – Danylec' 2009: MAREK, Pavel – BUREHA, Volodymyr V. – DANYLEC', Jurij V.: *Arcibiskup Savvatij (1880–1959). Nástin života a díla zakladatelské postavy pravoslavné církve v Československé republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.

Masaryk 1925: MASARYK, Tomáš Garrigue: *Světová revoluce za války a ve válce 1914–1918*. Praha: Orbis, 1925.

Prohaska 1929: PROHASKA, Dragutin: L. N. Tolstoj u srpskohravatskoj literaturi. In: Horák, Jiří – Ljackij, Jevgenij Aleksandrovič [edd.]: *L. N. Tolstoj. Sborník statí a bibliografických přehledů*. V Praze: Slovanský seminář University Karlovy, 1929, s. 155–180.

Rogich 1993: ROGICH, Daniel: Saints of America. St. Nikolai Velimirovich. „The New Chrysostom", Bishop of Ochrid and Zhicha. *The Orthodox Word* 29, 1993, № 171, p. 161–183. Dostupné také on-line: <https://arizonaorthodox.com/saints-north-america/st-nikolai-velimirovich/> [cit. 11. 11. 2021].

Stoklas 1923: E. Sks. [= STOKLAS, Eugen]: „Modlitby na jezeře" od ochridského biskupa Nikolaje Velimiroviče. *Moravsko-slezský deník* (Mor. Ostrava) 20 (6), 1923, č. 190, 14. 7., s. 4.

Tumpach – Podlaha 1912–1932: TUMPACH, Josef – PODLAHA, Antonín [edd.]: *Český slovník bohovědný I–V* [celkem 151 sešitů, A – Itálie]. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912–1932.

Velimirović 1915: VELIMIROVIĆ, Nicholas father: *Religion and Nationality in Serbia*. Transl. by Fanny S. Copeland. With pref. note by Robert William Seton-Watson. London: Nisbet, [1915].

Velimirović 1918: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: Hrdina. (Kázání pod horou). Přel. F[rantišek] Sedláček. *Národní listy* 58, 1918, č. 97, 28. 4., příl. Jihoslovanské číslo I, s. 9–10; přetištěno: Hrdina. (Kázání pod horou). Přel. ? [= František Sedláček]. *Mír. Kalendář* 22, na rok 1920, s. 43–44; přetištěno: Hrdina. (Kázání pod horou). Přel. F[rantišek] Sedláček. *Rodinný kalendář Nového lidu* (Brno) 9, na rok 1920, s. 78–80.

Velimirović 1920: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: *Svatý Jan Hus*. Přeložil Dr. M. Č. [= Miloš Červinka]. Plzeň: Nákladem Marina Kovačeva, [1920].

Velimirović 1923: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: Legenda o třech paprscích. Přel. dr. J[ovan] Kršić. *Československá republika* 244, 1923, č. 193, 15. 7., příl., s. 1.

Velimirović 2003: VELIMIROVIĆ, Nikolaj, sv.: *Svatý Jan Hus*. 2. vyd. Ke druhému vydání připravil a životopis napsal arcibiskup Kryštof. Praha: Pravoslavná akademie, 2003.

Velimirović 2012–2013: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: Modlitby na jezeře. Přel. Marek Malík. [1.]. *Hlas pravoslaví* 67, 2012, č. 6, s. 6–8; [2.], ibidem, č. 7/8, s. 14–16; [3.], ibidem, č. 9, s. 9–11; [4.], ibidem, č. 10, s. 6–7; [5.], ibidem, č. 11, s. 10–11; [6.], ibidem, č. 12, s. 10; [7.]. *Hlas pravoslaví* 68, 2013, č. 1, s. 10–11; [8.], ibidem, č. 2, s. 16; [9.], ibidem, č. 3, s. 8–9; [10.], ibidem, č. 4, s. 8; [11.], ibidem, č. 5, s. 8–9; [12.], ibidem, č. 6, s. 8–9.

Velimirović 2015: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: *Ochridský prológ. Životy svätých, básne, úvahy, rozjímania a besedy na každý deň v roku*. Zo srbčiny prel. Peter Soroka. Nový Sad: Prometej – Trnava: Spolok Srbov na Slovensku, 2015.

Velimirović 2016: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: Móda připravuje o vše. Přel. Anastasia Dürrová. *Hlas pravoslaví* 71, 2016, č. 3, s. 10–11.

Velimirović 2018: VELIMIROVIĆ, Nikolaj: *Ochridský prológ. Životy svätých, básne, úvahy, rozjímania a besedy na každý deň v roku*. Zo srbčiny prel. Peter Soroka. Korektúra a prekl. básní Peter Savčak. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2018.

Vočadlo 1925: VOČADLO, Otakar: Slovanská studia ve Velké Británii. In: FRINTA, Antonín – TICHÝ, František [edd.]: *Slovanský přehled 1914–1924. Sborník statí, dopisů a zpráv ze života slovanského. K šedesátým narozeninám Adolfa Černého*. Praha: Orbis, 1925, s. 119–137.

Zozuľak 1996: ZOZUĽAK, Ján: Svätý Nikolaj Velimirovič, Nový Zlatoústy. *Pravoslávny teologický zborník* 19, 1996, č. 4, s. 88–110.

Zozuľak 2003: ZOZUĽAK, Ján: *Nikolaj Velimirovič, Nový Zlatoústy (1880–1956)*. Patristická knižnica; 3. Prešov: Vydavateľstvo JANYS, 2003.

Žundálek 1932: ŽUNDÁLEK, František Hanuš: Jugoslávie. *Věstník katolického duchovenstva* 33, 1932/1933, č. 2, 15. 10. 1932, s. 15. [O kázání dne 14. 10. 1932 v Ružici na téma svobody ženy a úcty k Bohorodičce a mateřství.]

Аноним 1920: Добротвор жичке библиотеке „Св. Лазар“ [Марин Ковачевић]. *Преīлед Цркве Еūархије жичке* 2, 1920, бр. 9–12, септембар – децембар, с. 315–316.

Аноним 1923: Њ. Пр. Епископ Охридски Г. Др. Николај. *Гласник Срūске Православне Паūријаршије* 4, 1923, бр. 16, 15 (28.) 8., с. 251.

Аноним 1927: Повратак епископа г. Николаја из Прага. *Време* 7, 1927, бр. 2134, 28. 11., с. 2.

Аноним 1936: Освећење нове православне цркве у Худобину (Чехословачка). *Преīлед Цркве Еūархије жичке* 18, 1936, бр. 6, јуни, с. 22–23.

Антонијевић 2013: АНТОНИЈЕВИЋ, Саша: Саватије, архиепископ прашки и целе Чехословачке. In: *Срūска ūеолоīија данас 4. Зборник радова чеūврūоī īодишњеī симūосиона (25–26. мај 2012)*. Београд: Институт за теолошка истраживања, Православни Богословски Факултет, 2013, с.

66–82. Dostupné také on-line: <https://bfspc.bg.ac.rs/wp-content/uploads/pdf/std/2012/std-2012-06.pdf> [cit. 11. 11. 2021].

Велимировић 1921: ВЕЛИМИРОВИЋ, Никола: *Религија Његошева*. 2. изд. [1. изд. 1911] Београд: Издање С. Б. Цвијановића, 1921.

Велимировић 2013: ВЕЛИМИРОВИЋ, Владика Николај: *Мисионарска писма I*. Приређивач Велибор Џомић. Београд: Штампар Макарије – Подгорица: Октоих, 2013.

Петровић 1934: ПЕТРОВИЋ, прота Миливој М.: *Ми и Бугари у изградњи јединства духова*. Београд: Српска манастирска штампарија Сремски Карловци, 1934.

Радић 2018: РАДИЋ, Радмила: *Војислав Јанић (1890–1944). Свештеник и политичар. Поглед кроз аналитички прозор*. Београд: Институт за новију историју Србије, 2018.

Како су Чеси и Словаци упознавали личност Николе Велимировића (Св. Николаја Српског)

Марцел Черни
Институт за славистику Чешке академије наука, Праг
cernymar@slu.cas.cz

Апстракт: Кратак преглед главних момената у упознавању живота и дела Св. Николаја Српског, Владике охридског и жичког, грађанским именом др Николе Велимировића, замишљен је као увод у приложену *Изабрану библиографију Николе Велимировића (Св. Николаја Српског) на чешком и словачком језику (1912–2018)* [*Výběrová bibliografie Nikoly Velimiroviće (sv. Nikolaje Srbského) v češtině a slovenštině (1912–2018)* — види ниже, стр. 311–318], приређену на основу грађе из збирке Словенског института Академије наука Чешке Републике у Прагу и ексцерпције самог аутора. То никако није исцрпна разрада једне при-

лично обимне проблематике, већ тек прелиминарни нацрт праћења чешког и словачког интересовања за мултилатерално деловање истакнутог српског православног мислиоца, писца, великодостојника и светитеља.

Чешко новинарство и наука поклањају Велимировићу пажњу још од друге деценије 20. века (Милан Марјановић, Александар Арнаутовић, Јозеф Карасек, Евжен Стоклас, Јозеф Фиала; Томаш Гарик Масарик, Отакар Вочадло, Драгутин Прохаска, Лудвик Куба, Отакар Колман, Марек Малик; серија мањих анонимних белешка); мање је Велимировић превођен у Чешкој (Франтишек Седлачек, Вацлав Ешнер, Јован Кршић, Марек Малик, Анастасија Диррова); последњих година у Словачкој је објављена кратка монографија Јана Зозуљака о њему — *Николај Велимировић*, *Нови Златоуст (1880–1956)* (2003) — а словачки превод његовог монументалног *Охридскої пролоїа* објављен је два пута заредом (2015, 2018; превео Петер Сорока). Његово предавање *Свети Јан Хус* објављено је два пута у чешком преводу (1920, 2003). Идентитет преводиоца овог дела — „Др. М. Ч." — дуго је био неизвестан; аутор чланка сматра да су то иницијали чешког православног активисте др Милоша Червинке (JUDr. Miloš Červinka, 1863–1936), који је био повезан са контроверзним, касније смењеним Архиепископом Саватијем (Savvatij [Antonín Jindřich] Vrabec, 1880–1959) (заменио га је Епископ Горазд (Gorazd Pavlík, 1879–1942)).

Кључне речи: Никола Велимировић (Свети Николај Српски), Православље у Чехословачкој, библиографија, чешко-српски односи, словачко-српски односи, славистика, преводи, верска и духовна књижевност, Јан Хус, Петар Петровић Његош, Милош Червинка.

* * *